

JOANNA MICHALAK

POZIOM STUDIÓW PODYPLOMOWYCH
ORGANIZOWANYCH W LATACH 1999-2002
W OPINII NAUCZYCIELI

Wdrażana od 1999 r. reforma systemu oświaty, uwzględniająca głębokie zmiany w każdej sferze edukacji, jest ważnym etapem w procesie gruntownych przemian zachodzących w polskim systemie edukacji. Szczególnie istotną kwestią w ramach tego procesu jest funkcjonowanie i uwarunkowanie systemu doskonalenia nauczycieli oraz doradztwa metodycznego w wymienionym okresie. Przygotowanie nauczycieli do realizacji nowych zadań wynikających z tej reformy stanowiło bowiem o sukcesie reformy ogłoszonej w 1999 r.

Zmiany w polskim systemie edukacji wychodziły naprzeciw poglądom europejskim: „Szeroko rozumiana edukacja jest dziś w Unii Europejskiej sprawą zasadniczej wagi”¹. Umożliwia bowiem pełne uczestnictwo w życiu gospodarczym, społecznym i politycznym. Kształcenie nie może się ograniczać jedynie do pierwszych etapów życia, ale powinno być kontynuowane przez całe życie, uwzględniające indywidualne i zawodowe potrzeby każdego człowieka. W związku z powyższym wymieniony w przypisie 1 dokument apeluje o konieczność zrewidowania celów, treści i metod stanowiących podstawę funkcjonowania systemów edukacyjnych w poszczególnych krajach. Dlatego państwa członkowskie Unii Europejskiej wprowadzały do swoich programów edukacyjnych nowy cel, jakim jest „uczenie się przez całe życie”,

---

Dr JOANNA MICHALAK – adres do korespondencji: Wyższa Szkoła Pedagogiki Resocjalizacyjnej w Warszawie, ul. Marszałkowska 115, 00-102 Warszawa.

¹ *Uczenie się przez całe życie: rola systemów edukacji w krajach członkowskich Unii Europejskiej*, opracowanym przez Europejskie Biuro Euridice na Konferencję Ministrów inauguracyjną programu SOKRATES II, LEONARDO DA VINCI i MŁODZIEŻ w Lizbonie w marcu 2000 r.

a Unia Europejska zobowiązała się wspierać współpracę europejską w tej dziedzinie. Inicjatywa ta jest realizowana od kilku lat w ramach programów SOKRATES, LEONARDO DA VINCI oraz MŁODZIEŻ. Koncepcja „uczenia się przez całe życie” angażuje nie tylko system edukacji, ale również świat pracy, kręgi gospodarcze oraz partnerów społecznych. Jednakże system edukacji odgrywa szczególną rolę w realizacji tej koncepcji, bowiem w różnych formach edukacji przez całe życie uczestniczą te osoby, dla których dotychczasowe kształcenie było wartościowym doświadczeniem. To oznacza, że siła edukacji jest ogromna, gdyż wykształca chęć do nauki, a także wyposaża w umiejętności niezbędne do dalszej nauki.

„U progu XXI wieku edukacja z racji swej misji i różnorodnych form, jakie przybiera, powinna obejmować okres od urodzenia po kres życia, wszystkie zabiegi, które pozwoliłyby każdemu człowiekowi na poznanie dynamiki świata, innych ludzi i siebie samego przez elastyczne łączenie czterech fundamentalnych zasad nauczania [...]: «uczyć się, aby wiedzieć», «uczyć się, aby działać», «uczyć się, aby żyć wspólnie», «uczyć się, aby być»”². To właśnie kontinuum edukacyjne, obejmujące życie w jego wymiarze jednostkowym i społecznym, Międzynarodowa Komisja ds. Edukacji dla XXI wieku określiła „edukacją przez całe życie”, w opinii Komisji będącą kluczem do bram XXI wieku.

Nowe przesłanie dla edukacji XXI wieku powoli znajduje odzwierciedlenie w przemianach, jakie następowały w polskiej edukacji. Rok 1989 stał się przełomowy w historii Polski, rozpoczął bowiem głębokie zmiany polityczne, a także ekonomiczno-społeczne. Początkowo dotyczyły one przede wszystkim spraw ekonomicznych kraju. Jednakże tworzony w tym okresie najważniejszy akt prawny w państwie (konstytucja) uwzględniał również fundamentalne zapisy dotyczące oświaty.

Gruntowne przemiany w dziedzinie edukacji rozpoczęły się w 1998 r. Obejmowały one wszystkie sfery systemu oświaty, m.in. strukturę szkolnictwa, plany i podstawy programowe szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego oraz system oceniania i awans zawodowy nauczycieli. Tak głęboka reforma nałożyła na nauczycieli nowe zadania. Do ich realizacji miały przygotować licznie organizowane formy doskonalenia, w tym studia podyplomowe. W 2002 r. przeprowadziłam ogólnopolskie badania, któ-

---

² W raporcie „Edukacja: w niej ukryty jest skarb” („Learning: The treasure within”), znanym również jako raport Delorsa, zdefiniowano „uczenie się przez całe życie”, UNESCO 1996.

rych celem była analiza funkcjonowania systemu doskonalenia nauczycieli w Polsce w latach 1999-2002 w opinii nauczycieli.

Reforma systemu edukacji zaktywizowała nauczycieli. Ich zainteresowanie udziałem w formach doskonalenia w latach 1999-2002 znacznie wzrosło. Poniższa tabela ilustruje udział nauczycieli w krótkich formach doskonalenia w analizowanym okresie.

Udział nauczycieli w krótkich formach doskonalenia
w latach 1999-2002³

Rok szkolny	Ogółem nauczycieli	Udział nauczycieli krótkich formach doskonalenia
1998/99	719 755	104 980
2000/01	721 657	151 200
2002/03	732 814	156 100

Uwzględniając powyższe dane, interesująca wydaje się opinia nauczycieli na temat poziomu form doskonalenia, organizowanych w początkowym okresie wdrażania reformy.

I. PREZENTACJA BADAŃ

Badaniami objęto 5892 szkoły, wybrane losowo, z uwzględnieniem 15% wszystkich typów szkół z każdego województwa, szkół działających w miastach powyżej 5000 mieszkańców, w miastach do 5000 mieszkańców, na wsiach i jednej szkoły w każdej gminie. W badaniach ostatecznie uwzględniono 2402 szkoły, co stanowi 40,76% ogólnej liczby badanych szkół: 1270 szkół (52,87% ogólnej liczby) mieści się w miastach powyżej 5000 mieszkańców; 954 szkoły (39,7% ogólnej liczby) działa na wsiach; 178 szkół (7,41% ogólnej liczby) funkcjonuje w miastach do 5000 mieszkańców. Najliczniejsza grupa badanych nauczycieli wywodzi się z miast powyżej 5000 mieszkańców oraz ze wsi. Trzecią grupę stanowią nauczyciele pracujący w miastach do 5000 mieszkańców.

³ *Nauczyciele w roku szkolnym 1998/1999*, CODN 1999; *Nauczyciele w roku szkolnym 2000/2001*, CODN 2001; *Nauczyciele w roku szkolnym 2002/2003*, CODN 2003.

Celem badań było poznanie opinii badanych nauczycieli m.in. na temat poziomu różnych form doskonalenia zawodowego organizowanych przez placówki doskonalenia nauczycieli. Badanym zadano pytania dotyczące: poziomu merytorycznego i organizacyjnego studiów podyplomowych; ich pozytywnych i negatywnych aspektów oraz dynamiki poziomu, a także przyczyn braku tendencji podnoszenia się poziomu studiów podyplomowych w analizowanym okresie.

Nauczyciele biorący udział w badaniach (2402 osoby) najwyżej pod względem merytorycznym i organizacyjnym ocenili studia podyplomowe organizowane przez: (1) uczelnie – 1004 osoby (41,79% ogólnej liczby badanych nauczycieli); (2) publiczne placówki doskonalenia nauczycieli prowadzone przez samorząd województwa – 636 osób (26,47% badanej grupy); (3) publiczne placówki doskonalenia nauczycieli prowadzone przez powiat – 180 osób (7,49% badanych nauczycieli); (4) niepubliczne placówki doskonalenia nauczycieli – 140 osób (5,8% ogólnej liczby badanych), (5) publiczne placówki doskonalenia prowadzone przez gminę – 75 osób (3,12% badanej grupy). Należy zauważyć, że 367 nauczycieli (15,27%) nie wyraziło swojej opinii na ten temat.

Z przeprowadzonych badań wynika, iż w opinii badanych (782 osób, co stanowi 20,1% ogólnej liczby biorących udział w badaniach nauczycieli) mocnymi stronami form doskonalenia organizowanych przez wyższe szkoły są: kwalifikowana kadra i udział praktyków, dobra organizacja, w tym równomierne rozłożenie wykładów teoretycznych i warsztatów, duża ilość pomocy naukowych, dobra baza (10,8%), możliwość uzyskania dodatkowych kwalifikacji, prestiż (5,7%). Niewątpliwie kwestia ta, wobec wprowadzenia dla szkół nowych przedmiotów (sztuki i przyrody), była dla wielu nauczycieli ważna i mogła stanowić o ich dalszej pracy w szkole. Badani podkreślali też, że duże znaczenie mają dla nich niskie koszty (0,4%) oraz bliska odległość od miejsca zamieszkania (0,3%).

Niepokojące jest to, że aż 1205 nauczycieli nie wypowiedziało się na ten temat. Trudno znaleźć odpowiedź na pytanie o przyczyny tego stanu rzeczy. Można jedynie przypuszczać, iż dla większej liczby nauczycieli studia podyplomowe, w których uczestniczyli, były pierwszymi, w jakich brali udział.

Jeśli chodzi o słabe strony form doskonalenia organizowanych przez uczelnie, badani nauczycieli wskazywali na: wysokie koszty (16%); złą organizację (w tym napięty program – 10,2%, duże grupy ćwiczeniowe, mało pomocy naukowych, zła baza lokalowa, duża liczba uczestników), treści niezgodne z założeniami reformy systemu edukacji (5,9%), duża odległość od

miejsca zamieszkania (2,4%), niskie kwalifikacje wykładowców (2,2%) oraz długi okres trwania studiów (0,9%). Aż 60,6% ogólnej liczby nauczycieli biorących udział w badaniach nie wypowiedziało się na ten temat; tylko 1,7% nie dostrzegało słabych stron studiów; 55,3% stwierdziło, iż poziom studiów podyplomowych organizowanych przez uczelnie podwyższał się, a 15,69% było innego zdania.

W kontekście wyników uzyskanych w poprzednim pytaniu, interesujące wydają się przyczyny – w opinii badanych nauczycieli – braku tendencji do podnoszenia poziomu studiów podyplomowych. Wypowiedzi na ten temat można podzielić na dwie grupy. Pierwszą tworzą odpowiedzi obciążające organizatora; należą do nich: niskie zaangażowanie wykładowców, zła organizacja – w tym duża liczba uczestników, kierowanie się zyskiem oraz nieaktualna wiedza i nieatrakcyjne formy zajęć. Natomiast druga grupa badanych winą za słaby rezultat studiów podyplomowych obciąża samych uczestników studiów podyplomowych, twierdząc, że kierują się oni głównie chęcią zyskania kolejnego świadectwa.

*

Wyniki badań potwierdzają, że w okresie 1999-2002 w różnych formach doskonalenia zawodowego uczestniczyło wielu nauczycieli. Dane Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie wskazują, iż w latach 1998-2003 liczba nauczycieli uczestniczących w krótkich formach doskonalenia zwiększyła się ze 104 980 do 156 100. Uwzględniając fakt, że na okres ten przypada wprowadzanie reformy systemu edukacji, można stwierdzić, iż niewątpliwie wdrażanie zmian było głównym bodźcem zaktywizowania środowiska edukacyjnego.

Z przeprowadzonych badań wynika także, iż najliczniejsza grupa nauczycieli (41,79% ogólnej liczby badanych) najwyżej pod względem merytorycznym i organizacyjnym ocenia formy doskonalenia organizowane przez uczelnie. Inni nauczyciele wskazali na: publiczne placówki doskonalenia nauczycieli prowadzone przez samorząd województwa, publiczne placówki doskonalenia nauczycieli prowadzone przez powiat, niepubliczne placówki doskonalenia nauczycieli oraz publiczne placówki doskonalenia prowadzone przez gminę.

Jeśli chodzi o poziom studiów podyplomowych organizowanych w latach 1999-2002 przez uczelnie, to w opinii najliczniejszej grupy badanych nauczy-

cieli (55,53%) podwyższał się on w wymienionym okresie. Przeciwnego zdania jest 15,69% badanych, a 28,76% nie ma zdania na ten temat.

Jak wynika z badań, reforma systemu edukacji wdrażana od 1999 roku oraz wzrastające zainteresowanie udziałem w studiach podyplomowych działa mobilizująco zarówno na środowisko oświatowe, jak i akademickie.

THE STANDARD OF POSTGRADUATE STUDIES IN THE YEARS OF 1999-2002 ACCORDING TO TEACHERS

S u m m a r y

The paper deals with the level of postgraduate studies organised in Poland in the years of 1999-2002. It has been stated that in the period under analysis a considerable part of teacher participated in various forms of inservice training courses. It follows from the studies of the Central Centre of Teachers' Training in Warszawa that in the years of 1998-2003 the number of teachers participating in short training courses increased, a result of the reform of the system of education. This made the education and academic milieus more active.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: doskonalenie zawodowe, doksztalcanie, placówki doskonalenia nauczycieli, formy doskonalenia nauczycieli.

Key words: inservice training courses, centres of teachers' training, forms of teachers' training.